

κεφάλαιο 1

γενική θεώρηση της προσχολικής αγωγής

Διδακτικοί στόχοι

Όταν ολοκληρωθεί η διδασκαλία του παρόντος κεφαλαίου
οι μαθητές και οι μαθήτριες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν την έννοια της Προσχολικής Αγωγής.
- Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητά της.
- Να γνωρίσουν τους σκοπούς της Προσχολικής Αγωγής.
- Να κατανοήσουν ότι η αγωγή της προσχολικής ηλικίας αντισταθμίζει τις ελλείψεις του περιβάλλοντος του παιδιού.

1.1. Έννοια της Προσχολικής Αγωγής

Η Προσχολική Αγωγή αποτελεί μέρος της Γενικής Εκπαίδευσης και είναι η επέκτασή της προς τα κάτω. Είναι η εκπαίδευση που αφορά το πρώτο στάδιο της ζωής του ανθρώπου, από τη γέννησή του μέχρι και την είσοδό του στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Η πλαστικότητα των πρώτων παιδικών χρόνων σε συνδυασμό με τη μεγάλη σημασία των πρώτων εμπειριών και βιωμάτων του παιδιού καθιστούν αναγκαία την οργανωμένη Προσχολική Αγωγή, η οποία συμπληρώνει το έργο της οικογένειας, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που υπάρχουν δυσκολίες (οικονομική ανέχεια, κοινωνική δυσκολία προσαρμογής, εργαζόμενη μητέρα κ.τ.λ.).

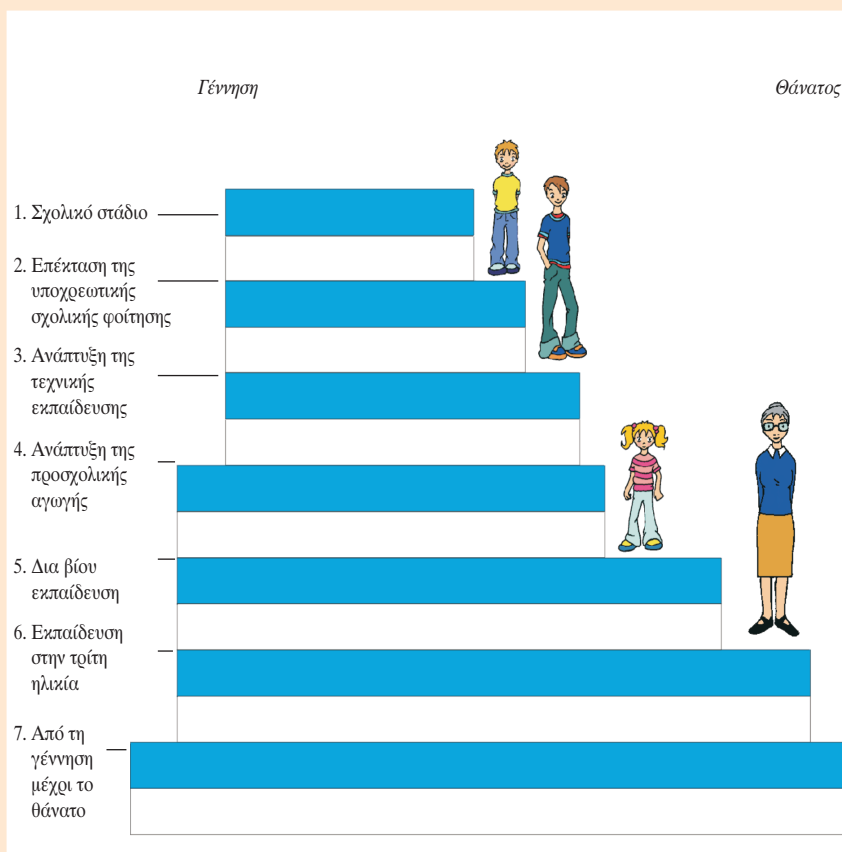

Εικόνα 1.1

Η Προσχολική Αγωγή ως κέντρο παιδείας και ψυχαγωγίας

Η Προσχολική Αγωγή ως σκόπιμη και συνειδητή ενέργεια επιδιώκει να προσανατολίσει το παιδί προς ορισμένους σκοπούς και στόχους, οι ο-

ποίοι ευνοούν την ομαλή ανάπτυξη και προσαρμογή του στο κοινωνικό σύνολο, με την ενεργοποίηση των ψυχοπνευματικών και σωματικών του δυνάμεων και ικανοτήτων. Έργο της είναι να υποβοηθήσει το παιδί να διανύσει ομαλά την αναπτυξιακή του πορεία και να μεταβεί από το νήπιο που είναι στο παιδί της σχολικής περιόδου, εφοδιασμένο με ικανότητες, δεξιότητες και εμπειρίες για να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνική πραγματικότητα του σχολείου, ενεργοποιώντας το σύνολο των ψυχοπνευματικών, δημιουργικών και κινητικών του δυνάμεων.

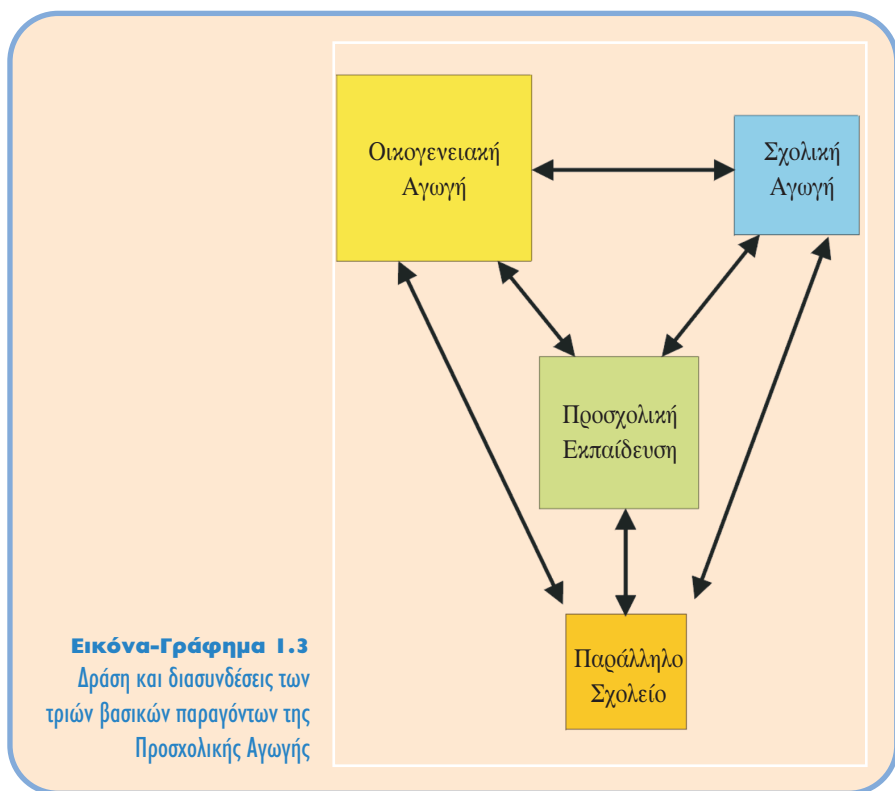

Εικόνα-Γράφημα 1.2

Επέκταση της εκπαίδευσης σε σχέση με τα στάδια της ζωής

Η λέξη **αγωγή** ετυμολογικά παράγεται από το ρήμα άγω, που σημαίνει οδηγώ κάποιον προς ένα σκοπό ή προς μια κατεύθυνση. Ως εκπαιδευτικός όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά, για να δηλώσει τη με συνοδεία μετάβαση του παιδιού στο σχολείο από τον παιδαγωγό, που στην αρχαιότητα ήταν ένας δούλος. Αργότερα η λέξη απέκτησε μεταφορική σημασία και σήμαινε την επίβλεψη, την καθοδήγηση, τη διδασκαλία του παιδιού, δηλαδή την επίδραση από τον/την παιδαγωγό. Με τον όρο αγωγή σήμερα εννοούμε την επίδραση του κοινωνικο-πολιτιστικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα την επίδραση των ενηλίκων (εκπαιδευτικών, γονέων κ.τ.λ.) στο παιδί (Κιτσαράς, 1991).

Η αγωγή αποτελεί πράξη. Αυτό φαίνεται από το ότι επιδιώκει να υλοποιήσει πρακτικούς σκοπούς. Η αγωγή δεν είναι μονόδρομος, αλλά καθορίζεται από την αλληλεπίδραση παιδαγωγού-παιδαγωγούμενου. Επίσης, πολύ μεγάλο ρόλο παίζει η στάση, η συμπεριφορά και το παράδειγμα του/της παιδαγωγού.

Αν η Προσχολική Αγωγή είναι η διαδικασία του προσανατολισμού του παιδιού σε ορισμένες αξίες, στάσεις, δεξιότητες και γνώσεις με σκοπό την κοινωνικοποίησή του, ο θεσμός που διαθέτει τα κατάλληλα μέσα και όπου συντελείται η Προσχολική Αγωγή είναι η **Προσχολική Εκπαίδευση**.

Η Προσχολική Εκπαίδευση είναι το κομμάτι εκείνο του εκπαιδευτικού συστήματος, που αφορά στην ηλικία πριν το Δημοτικό σχολείο. Στην προσχολική ηλικία οι παράγοντες που παρεμβαίνουν και ασκούν αγωγή στο παιδί είναι οι γονείς, ο εκπαιδευτικός και το περιβάλλον. Η Προσχολική Αγωγή είναι ιδιωτική και ανεπίσημη από τη μια και οργανωμένη και επίσημη από την άλλη. Στην πρώτη περίπτωση προσφέρεται από την οικογένεια, ενώ στη δεύτερη από την Προσχολική Εκπαίδευση, δηλαδή από τους Βρεφονηπιακούς σταθμούς και τα Νηπιαγωγεία.

Η ορολογία που αναφέρεται στην αγωγή του ατόμου πριν την εισαγωγή του στο Δημοτικό σχολείο ποικίλλει, ανάλογα με το κριτήριο που χρησιμοποιείται. Έτσι, μπορεί κανείς να βρει όρους, όπως βρεφική αγωγή, στοιχειώδης αγωγή, αγωγή μικρών παιδιών, πρώιμη αγωγή κ.τ.λ. Στην Ελλάδα έχει καθιερωθεί ο όρος **Προσχολική Αγωγή**, όρος ατελής, γιατί αμφισβητεί τους θεσμούς του Βρεφονηπιακού σταθμού και του Νηπιαγωγείου ως σχολείου, αφού δηλώνει την αγωγή πριν από το σχολείο. Ίσως θα μπορούσε να μιλήσει κανείς για Προδημοτική Αγωγή ή Νηπιαγωγική.

Εικόνα 1.4
Προετοιμασία για ομαδική
δραστηριότητα με την παρουσία
της παιδαγωγού

Η Προσχολική Αγωγή ως θεσμός, προσπαθεί να συμφιλιώσει τις διαφορετικές απόψεις για τη λειτουργία της. Ορισμένοι θεωρούν ότι είναι μορφωτικός ο ρόλος της, ενώ άλλοι ότι είναι παιδαγωγικός. Σε αυτό συμβάλλουν και οι διαφορετικές μορφές με τις οποίες λειτουργεί. Έτσι βρίσκει κανείς Βρεφονηπιακούς σταθμούς, Παιδικούς σταθμούς, Νηπιαγω-

γεία για νήπια και προνήπια. Όλα αυτά τα διαφορετικά ιδρύματα αφορούν και διαφορετικές ηλικίες της Προσχολικής Αγωγής.

Στην Ελλάδα σήμερα λειτουργούν δύο τύποι προσχολικών ιδρυμάτων:

☀ Το Νηπιαγωγείο, που δέχεται παιδιά ηλικίας 3,5-6 ετών και υπάγεται στην αρμοδιότητα του ΥΠΕΠΘ. Η φοίτηση στο Νηπιαγωγείο είναι διετής και εγγράφονται σε αυτό νήπια που συμπληρώνουν την 1^η Οκτωβρίου ηλικία 3 ετών και 6 μηνών. Η ηλικία αποδεικνύεται από ληξιαρχική πράξη γέννησης. Η φοίτηση στο Νηπιαγωγείο γίνεται υποχρεωτική σταδιακά, ύστερα από κοινή απόφαση των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Οικονομικών. Τα Νηπιαγωγεία είναι μονοθέσια ή διθέσια. Τα μονοθέσια λειτουργούν με 7-30 μαθητές, ενώ τα διθέσια με 31-60 μαθητές.

☀ Ο Βρεφονηπιακός σταθμός, που δέχεται παιδιά από 2,5-6 ετών και μερικές φορές από 8 μηνών, υπάγεται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, και πρόσφατα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Άλλοι φορείς που διαθέτουν Βρεφονηπιακούς σταθμούς είναι ο Ι.Β.Σ.Α. (Ίδρυμα Βρεφονηπιακών Σταθμών Αθηνών), ο Ε.Ο.Π. (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας), το Π.Ι.Κ.Π.Α. (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως)¹, κ.ά.

Παράλληλα λειτουργούν και πολλοί ιδιωτικοί Βρεφονηπιακοί σταθμοί και Νηπιαγωγεία. Οι ιδιωτικοί Βρεφονηπιακοί σταθμοί δέχονται και παιδιά από μικρότερη ηλικία (δύο μηνών και πάνω).

1 Με το Νόμο 2648/1998 ο Ε.Ο.Π., το Π.Ι.Κ.Π.Α. και το Κέντρο Βρεφών Μητέρας, ενώθηκαν και αποτελούν τον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας.

Εικόνα 1.5
Ομαδική εργασία μαθητών

Ο σκοπός των ιδρυμάτων της Προσχολικής Εκπαίδευσης, όπως προκύπτει από το νομικό πλαίσιο, είναι διαφορετικός. Ο σκοπός του Νηπιαγωγείου είναι εκπαιδευτικός και εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο σκοπός του Παιδικού σταθμού είναι κοινωνικός και αφορά την ημερήσια ψυχαγωγία των παιδιών, αλλά και παιδαγωγικός, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας των Κρατικών Παιδικών Σταθμών (Καν. Λειτουργ. ΚΠΣ, αριθμ. 5, απόφαση Γ2α/οικ.4108/1988, ΦΕΚ 546/1988 τ. Β'). Για τη στελέχωση των Νηπιαγωγείων η πολιτεία ορίζει την πρόσληψη νηπιαγωγών που αποφοίτησαν από αντίστοιχες Πανεπιστημιακές σχολές ή τις Σχολές Νηπιαγωγών διетуός φοίτησης, που έχουν τώρα καταργηθεί. Για τους Βρεφονηπιακούς σταθμούς προβλέπεται η πρόσληψη βρεφονηπιοκόμων, νηπιαγωγών, και βοηθών βρεφονηπιοκόμων. Υπάρχει παρ' όλα αυτά **νομικό κενό** όσον αφορά την στελέχωση και τα όρια των αρμοδιοτήτων του προσωπικού των Βρεφονηπιακών σταθμών.

Ο Παιδικός σταθμός και το Νηπιαγωγείο είναι οι χώροι που βασικό στόχο έχουν να διαπλάθουν στη βάση των αρχών της Παιδαγωγικής επιστήμης την προσωπικότητα του παιδιού (Τζιαντζή, 2000). Η εκπαίδευση που βασίζεται στη μορφή της συστηματοποιημένης απασχόλησης είναι ένα μέσο για την κατανόηση ενός συγκεκριμένου και συστηματοποιημένου εκπαιδευτικού περιεχομένου. Το διαφοροποιημένο εκπαιδευτικό περιεχόμενο της διδασκαλίας δίνει τη δυνατότητα για την πολύπλευρη διαμόρφωση της παιδικής προσωπικότητας.

Ο ρόλος του προγράμματος στον Παιδικό σταθμό **και** στο Νηπιαγωγείο έχει τη δική του εκπαιδευτική σημασία. Δίνει τη δυνατότητα να ασκηθεί το παιδί στην πνευματική δραστηριότητα και να μαθαίνει πώς να μαθαίνει. Ο παιδαγωγικός σκοπός εκπληρώνεται με συγκεκριμένους στόχους, με ηθικές αξίες, με τη γνωριμία του παιδιού με το περιβάλλον του, με το βαθμιαίο πέρας από την αντίληψη των φαινομένων στο πέρας των εννοιών.

Εικόνα 1.6

Οι άνδρες παιδαγωγοί εισέρχονται ολοένα και περισσότερο στο χώρο της Προσχολικής Αγωγής

Εικόνα 1.7

Τα παιδιά καλλιεργούν συγχρόνως με παιγνιώδη τρόπο τις γνώσεις, τις αισθήσεις και τις δεξιότητές τους

1.2. Αναγκαιότητα της Προσχολικής Αγωγής

Γιατί τα μικρά παιδιά πρέπει να πηγαίνουν σε Βρεφονηπιακούς σταθμούς και σε Νηπιαγωγεία; Μήπως η απομάκρυνσή τους από το οικογενειακό περιβάλλον τα τραυματίζει; Με τα ερωτήματα αυτά θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

Σύμφωνα με τα τελευταία πορίσματα της Παιδαγωγικής, ο άνθρωπος γεννιέται έχοντας ένα σύνολο ικανοτήτων εν δυνάμει, που η αγωγή και η μάθηση μπορεί να καλλιεργήσει. Η αγωγή αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου. Ο άνθρωπος γεννιέται αποκλειστικά και ολότελα αβοήθητος. Σε σχέση με άλλα ζώα, αν δε βοηθηθεί, δεν μπορεί να επιβιώσει. Οι δυνατότητές του όμως είναι τεράστιες. Χρειάζεται μόνο να αφυ-

πνιστούν με την αγωγή και τη μάθηση. Με άλλα λόγια, όπως είπε και ο Kant, *ο άνθρωπος είναι ένα ον που πρέπει να εκπαιδευτεί*.

Εικόνα 1.8

Η ανάγκη αυτοέκφρασης των παιδιών βρίσκει ανταπόκριση στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης

Ο όγκος του αποθέματος της κοινωνικής κληρονομιάς μεγαλώνει ακατάπαυστα. Και η πρόσληψη του αυξανόμενου αυτού όγκου απαιτεί παράταση της περιόδου διαπαιδαγώγησης και εκπαίδευσης των παιδιών. Γι' αυτό και η ανθρώπινη παιδική ηλικία δεν είναι μόνο προϊόν της εξέλιξης, αλλά και της ιστορίας. Η φυσική παιδική ηλικία παραμένει αμετάβλητη, αλλά η κοινωνική επηρεάζεται από την εξέλιξη της κοινωνίας. Όσο πιο εξελιγμένη είναι η κοινωνία, τόσο παρατεταμένη είναι η παιδική ηλικία.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού έχουν ζωτική σημασία για τη σωματική, διανοητική και κοινωνική του ανάπτυξη. Γι' αυτό, πρέπει να δοθεί σημασία στην καλλιέργεια των αισθήσεων του παιδιού και την απόκτηση εμπειριών που ενθαρρύνουν την εντύπωση, την έκφραση και την επικοινωνία.

Σήμερα, η αναγκαιότητα της Προσχολικής Αγωγής αναγνωρίζεται διεθνώς. Σύμφωνα με την Unesco (1961):

- ☀ Είναι ανάγκη να εξασφαλιστεί στο παιδί, από την πιο μικρή του ηλικία, μια εκπαίδευση κατάλληλη για την πνευματική, ηθική και σωματική του εξέλιξη.
- ☀ Όσο και αν η οικογένεια παραμένει το ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη του παιδιού, σήμερα έχει ανάγκη να βοηθηθεί, γιατί και με τις καλύτερες ακόμα προϋποθέσεις δεν μπορεί πια να ικανοποιήσει όλες τις ανάγκες του παιδιού για αγωγή και εκπαίδευση, όταν αυτό πλησιάζει την ηλικία των τεσσάρων ετών.

- ☀ Η Προσχολική Αγωγή είναι κοινωνικό αίτημα της εποχής, αφού αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται έξω από το σπίτι.
- ☀ Η φοίτηση του παιδιού στα προσχολικά ιδρύματα προπαρασκευάζει τη φυσική μετάβασή του από την οικογενειακή ζωή στο σχολικό περιβάλλον.
- ☀ Η φοίτηση ενός παιδιού στα προσχολικά ιδρύματα δίνει τη δυνατότητα να διαγνωστούν εγκαίρως ενδεχόμενες πνευματικές ή σωματικές διαταραχές στην εξέλιξη του, που βελτιώνονται ή και θεραπεύονται πιο εύκολα, όταν γίνεται η διάγνωσή τους νωρίς.

Εικόνα 1.9

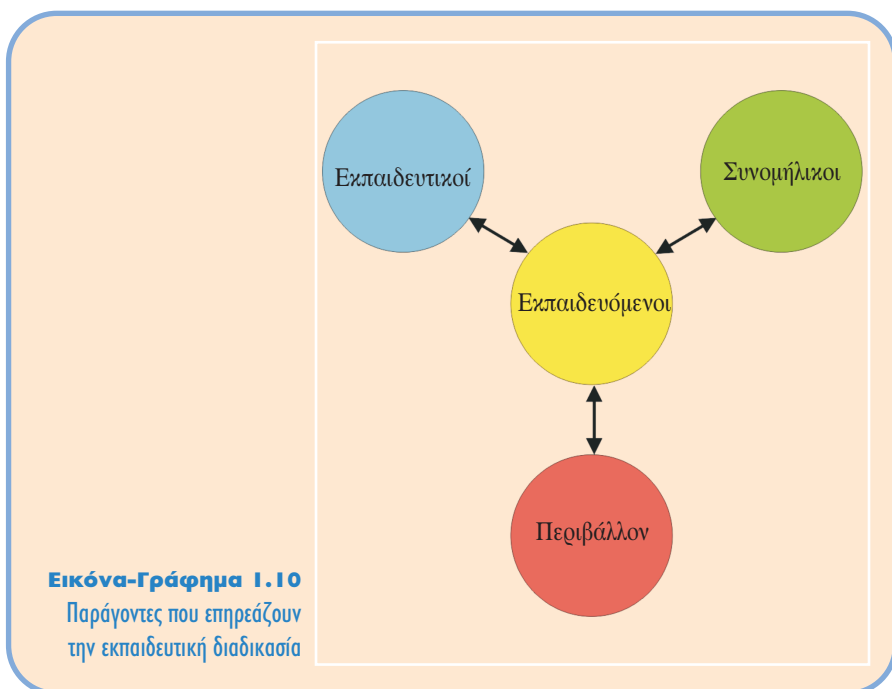
Μέσα από τη δραματοποίηση,
το παιδί μαθαίνει να ενεργεί
κοινωνικά

Πολλά άλλα συνέδρια κινήθηκαν στα ίδια επίπεδα και τόνισαν την αναγκαιότητα της Προσχολικής Αγωγής. Η αρχή της ικανοποίησης των βασικών αναγκών του παιδιού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την αποστολή της Προσχολικής Αγωγής. Η υπεροχή της πρόληψης σε σύγκριση με την επανόρθωση επιβάλλουν την ύπαρξή της. Το παιδί της προσχολικής ηλικίας χρειάζεται ποσότητα και ποιότητα εμπειριών για να μεγιστοποιήσει τις κάθε μορφής ικανότητές του, για να ανακαλύψει, να γνωρίσει και να αποδεχτεί τον εαυτό του και το κοινωνικό και φυσικό σύνολο που το περιβάλλει και να αναπτύξει δημιουργική σχέση αλληλεπίδρασης μαζί του.

Η οικογένεια δεν είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, ικανή να αντισταθμίσει τα οφέλη που προκύπτουν από τη συμβίωση των νηπίων. Έτσι, ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της Προσχολικής Αγωγής είναι σημαντικός. Πέρα από το πρόβλημα που παρουσιάζεται από την ολοένα αυ-

ξανόμενη απουσία της μητέρας από το σπίτι λόγω εργασίας, προκύπτουν κι' άλλα θέματα, όπως η επικοδομητική αξιοποίηση του χρόνου των νηπίων και η έκθεσή τους σε περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα, με σκοπό την ανάπτυξη των ψυχοσωματικών τους ικανοτήτων. Η έγκαιρη διάγνωση στοιχείων της προσωπικότητας του παιδιού, που επιδέχονται βελτίωση είναι άλλο ένα σημαντικό έργο της Προσχολικής Αγωγής.

1.3. Σκοποί της Προσχολικής Αγωγής

Για τον καθορισμό των σκοπών της Προσχολικής Αγωγής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τουλάχιστον τρεις παράγοντες:

1. Να ανταποκρίνονται στην ηλικία του παιδιού.
2. Να εξυπηρετούν τις επιλογές, τους στόχους προτεραιότητας στους οποίους αποβλέπει το σύνταγμα και η εκπαιδευτική πολιτική της χώρας.
3. Να εξασφαλίζουν την προστασία της υγείας και την ψυχική, διανοητική και σωματική ανάπτυξη του νηπίου.

Εικόνα 1.11

Το παιδί περνά από το στάδιο της εξασκημένης ενασχόλησης στην ομαδική

Σκοπός λοιπόν, της Προσχολικής Αγωγής είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, νοητική, συναισθηματική, κοινωνική και ψυχοσωματική. Προσπαθεί να επιτύχει την ομαλή προσαρμογή του παιδιού στο ευρύτερο σχολικό περιβάλλον, την ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο με άνεση και ασφάλεια. Επιπλέον, επιδιώκει να εξασφαλίσει και να προωθήσει την υγιή και ολόπλευρη ανάπτυξή του στον ανώτατο δυνατό βαθμό, ανάλογα με το επίπεδο της ωρίμανσής του.

Σκοπεύει επίσης στην αφομοίωση γενικών ανθρώπινων γνώσεων και ικανοτήτων και στην ανάπτυξη ορισμένων ψυχικών ιδιοτήτων, απαραίτητων για τη ζωή στην κοινωνία. Τέτοιες είναι η κατάκτηση του λόγου, η ανάπτυξη της ικανότητας του προσανατολισμού στο χώρο και το χρόνο, των ανθρώπινων μορφών αντίληψης, νόησης και φαντασίας, η πρωταρχική επαφή με έργα τέχνης, η διαμόρφωση αμοιβαίων σχέσεων με τους άλλους ανθρώπους.

Οι σκοποί της Προσχολικής Αγωγής μπορεί να υλοποιηθούν με αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές/ θεωρίες, οι οποίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη:

- ☀ Το τι είναι γνωστό για την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών,
- ☀ τι είναι γνωστό για τις δυνατότητες, τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κάθε παιδιού στην ομάδα,
- ☀ τι είναι γνωστό για το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του παιδιού, ώστε οι προσφερθείσες γνώσεις στο παιδί να είναι σχετικές και εντάξιμες στη ζωή του παιδιού.

Η παρεχόμενη αγωγή πρέπει να προετοιμάζει το παιδί να ενταχθεί σε ομάδα, να το βοηθά να αφομοιώνει κανόνες συμπεριφοράς, να προωθεί τη δημιουργία αμοιβαίων σχέσεων με τα άλλα παιδιά, ώστε να αναπτυχθεί η κοινωνικότητά του. Να τον βοηθά να αναπτύξει αμοιβαίες σχέσεις

εμπιστοσύνης και το συναίσθημα της ευθύνης. Ακόμα να καλλιεργεί το ξεπέραςμα των διακρίσεων και των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων ή ανάμεσα στις διάφορες φυλές ή άλλες περιθωριοποιημένες ομάδες, στοχεύοντας στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας του αυριανού ενηλίκου. Ακόμη να συμβάλλει στην εξοικείωση με τους δημοκρατικούς θεσμούς και τη δημοκρατική διαδικασία, να εμφυσά την πίστη στην ειρήνη και τη φιλία ανάμεσα στους λαούς.

Μέσα στο χώρο της Προσχολικής Εκπαίδευσης οι παράγοντες που επηρεάζουν την όλη εκπαιδευτική διαδικασία είναι:

- ☀ Ο παιδαγωγός και οι βοηθοί του,
- ☀ οι συνομήλικοι συμμαθητές,
- ☀ το ευρύτερο περιβάλλον του (Εικόνα - Γράφημα 1.10).

Η Προσχολική Αγωγή πρέπει να αφορά τη δυνατότητα ανάπτυξης των ικανοτήτων και της προσωπικότητας του παιδιού και όχι την ετοιμότητα για το Δημοτικό σχολείο. Δεν είναι προπαρασκευαστικό στάδιο για την επόμενη βαθμίδα το Νηπιαγωγείο, αλλά αποτελεί αυτόνομο χώρο ανάπτυξης του παιδιού. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο αυτές βαθμίδες, αλλά ότι ο αυτόνομος ρόλος και το έργο της καθεμιάς πρέπει να γίνονται σεβαστά.

Στους βασικούς σκοπούς της Προσχολικής Αγωγής περιλαμβάνεται και η ελάττωση των ανισοτήτων ανάμεσα στα νήπια, που οφείλεται σε περιβαλλοντικούς λόγους και λόγους καταγωγής, με τις οποίες θα ασχοληθούμε παρακάτω.

1.4. Ο αντισταθμιστικός ρόλος της Προσχολικής Αγωγής

Η Προσχολική Αγωγή αποτελεί μέτρο κοινωνικής δικαιοσύνης, γιατί, εκτός από την κοινωνικοποίηση και την παρώθηση για ανάπτυξη των δημιουργικών ικανοτήτων που προσφέρει στους μαθητές, αμβλύνει, προτού είναι πολύ αργά, τις διαφορές που δημιουργούνται από το κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό περιβάλλον του παιδιού.

Η Προσχολική Αγωγή στηρίζεται και ενισχύεται από τον εμπλουτισμό του περιβάλλοντος (σχολικού, οικογενειακού κ.ά.) με ποικίλα ερεθίσματα. Είναι προφανές ότι τα παιδιά προέρχονται από διαφορετικές τάξεις κοινωνικές και έχουν διαφορετικές πολιτισμικές, κοινωνικές, οικονομικές και αξιολογικές καταβολές.

Οι πολιτιστικές διαφορές μεταξύ των διάφορων κοινωνικών ομάδων οδηγούν σε συγκριτικό πλαίσιο σε αυτό που ονομάζουμε πολιτιστική υ-

στέρηση. Κατά τη C.K. Brooks: "Πολιτισμικά στερημένο είναι το παιδί που βρέθηκε αποκομμένο από τις πλούσιες εμπειρίες που έπρεπε να αποκτήσει. Η απομόνωση αυτή μπορεί να οφείλεται στη φτώχεια, στην έλλειψη πνευματικών πόρων στο σπίτι και το περιβάλλον του, στην ανικανότητα, στον αναλφαριθμητισμό ή στην αδιαφορία των γονέων του ή ολόκληρης της κοινότητας".

Αυτό σημαίνει ότι κάποια παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας. Αν δεν επενεργήσει κάποιος ή κάτι αντισταθμιστικά, οι διαφορές θα εντείνονται με το χρόνο, με αποτέλεσμα την όξυνση οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών στο παρόν και το μέλλον. Είναι σίγουρο ότι, όσο πιο νωρίς ενεργήσει κάποιος, τόσο πιο εύκολα μπορεί το παιδί να ξεπεράσει αυτές τις διαφορές.

Η περίοδος ένταξης του παιδιού στην Προσχολική Αγωγή συμπίπτει, κατά τον **Πιαζέ**, με την περίοδο της προσυλλογιστικής σκέψης. Αυτό σημαίνει ότι μεταβαίνουν από το πραξιακό στο νοητικό επίπεδο. Είναι η περίοδος κατά την οποία το παιδί μεταπλάθει το συγκεκριμένο εξωτερικό κόσμο σε πνευματικό κόσμο της σκέψης. Προϊόν αυτής της λειτουργίας είναι ο σχηματισμός εννοιών.

Τα παιδιά μέσα από τις δραστηριότητές τους και τις εμπειρίες τους και γενικά μέσα από την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον αποκτούν συνείδηση του εαυτού τους (αυτογνωσία, αυτοαντίληψη) και του περιβάλλοντός τους, διακρίνουν ότι στα πράγματα υπάρχουν διαφορές και ομοιότητες και σχηματίζουν έννοιες. Οι έννοιες αυτές λειτουργούν ως σύνδεσμοι ατόμου - περιβάλλοντος και αποτελούν ένα ισχυρότατο μέσο οργάνωσης των εμπειριών και προσαρμογής. Είναι οι γενικοί κανόνες στους οποίους μπορούν να οργανωθούν, να συγχωνευθούν και να ταξινομηθούν οι εμπειρίες των παιδιών, με τρόπο ώστε να μειώνουν την πολυπλοκότητα του περιβάλλοντος.

Το παιδί στην ηλικία αυτή αποκτά κοινωνική συνείδηση και τον αυτοέλεγχο που χρειάζεται για να γίνει υπεύθυνο μέλος της κοινότητας. Μαθαίνει να συμπεριφέρεται κατά τα πρότυπα της ομάδας, στην οποία ανήκει και στην οποία θα ζήσει και θα δράσει. Είναι σημαντικό, επομένως, να βιώσει στην Προσχολική Αγωγή τις απαραίτητες αρετές και τα βιώματα που θα το βοηθήσουν στην κοινωνικοποίησή του. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτός ο αντισταθμιστικός ρόλος της Προσχολικής Αγωγής για την κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού με την εδραίωση εμπειριών.

Το σχολείο ως κοινωνικοποιητικός θεσμός οφείλει σε ορισμένα παιδιά που υστερούν σε σχέση με το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο να ενεργεί αντισταθμιστικά. Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής ιδιαίτερα σε σχέση με αυτό είναι σημαντικός. Οφείλει, δηλαδή, να ενεργεί έτσι, ώστε το

Εικόνα 1.12,1.13
Ο αντισταθμιστικός ρόλος
της Προσχολικής Αγωγής είναι
σημαντικός σε παιδιά
μειονοτικών ομάδων

σημείο εκκίνησης της εκπαιδευτικής πορείας των παιδιών να είναι τέτοιο, ώστε να μην υπάρχουν βραδυπορούντες ή παιδιά με πλεονεκτήματα στην εκκίνηση.

Η αντισταθμιστική συμβολή της Προσχολικής Εκπαίδευσης πρέπει να λειτουργεί στο επίπεδο των τυπικών και στο επίπεδο των άτυπων γνώσεων. Ως τυπικές γνώσεις αναφέρονται οι γνώσεις που περιλαμβάνονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Προσχολικής Αγωγής. Ως άτυπες θεωρούνται οι κοινωνικές γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες και συμπεριφορές που δε διδάσκονται επίσημα, αλλά αποτελούν ουσιώδες και βασικό κομμάτι της Προσχολικής Αγωγής.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Με τον όρο αγωγή εννοούμε την επίδραση του κοινωνικοπολιτιστικού περιβάλλοντος, και ιδιαίτερα την επίδραση των ενηλίκων (εκπαιδευτικών, γονέων κ.ά.), στο παιδί. Η Προσχολική Αγωγή, ως σκόπιμη και συνειδητή ενέργεια, επιδιώκει να προσανατολίσει το παιδί προς ορισμένους σκοπούς και στόχους, οι οποίοι ευνοούν την ομαλή ανάπτυξη και προσαρμογή του στο κοινωνικό σύνολο, με την ενεργοποίηση των ψυχοπνευματικών και σωματικών του δυνάμεων και ικανοτήτων.

Είναι ανάγκη να εξασφαλίζεται στο παιδί από την πιο μικρή του ηλικία εκπαίδευση κατάλληλη για την πνευματική, ηθική και σωματική του εξέλιξη, γιατί η οικογένεια, και με τις καλύτερες ακόμα προϋποθέσεις, δεν μπορεί πια να ικανοποιήσει όλες του τις ανάγκες για αγωγή και εκπαίδευση. Η οικογένεια δεν είναι στις περισσότερες περιπτώσεις ικανή να αντισταθμίσει τα οφέλη που προκύπτουν από τη συμβίωση των νηπίων, γι' αυτό και ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της Προσχολικής Αγωγής είναι σημαντικός.

Η ομαλή μετάβαση από την οικογένεια στο σχολικό περιβάλλον αποτελεί επίκεντρο της Προσχολικής Αγωγής. Πέρα από το θέμα που προκύπτει από την ολοένα αυξανόμενη απουσία της μητέρας από το σπίτι λόγω εργασίας, προκύπτουν και άλλα, όπως η εποικοδομητική αξιοποίηση του χρόνου των νηπίων και η έκθεσή τους σε ένα πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον, με σκοπό την ανάπτυξη των ψυχοσωματικών του ικανοτήτων. Η έγκαιρη διάγνωση στοιχείων της προσωπικότητας του παιδιού που επιδέχονται βελτίωση είναι άλλο ένα σημαντικό έργο της Προσχολικής Αγωγής.

Η Προσχολική Αγωγή αποτελεί σημαντικό φορέα αντισταθμιστικής εκπαίδευσης, προσπαθώντας να εξισορροπήσει την έλλειψη του κατάλληλου μορφωτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος σε ορισμένα παιδιά. Παρ' όλα αυτά παραμένει ένα πρώτο βήμα του εκπαιδευτικού συστήματος, που οφείλει και άλλα βήματα εκδημοκρατισμού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί τα νήπια είναι καλό να πηγαίνουν σε ιδρύματα Προσχολικής Αγωγής;
2. Να καταγράψετε σε ένα πίνακα τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της φοίτησης ή όχι του παιδιού στην Προσχολική Εκπαίδευση.
3. Ποιοι είναι οι σκοποί της Προσχολικής Αγωγής; Σε τι αποβλέπει;
4. Πώς η Προσχολική Αγωγή ενεργεί αντισταθμιστικά; Γιατί ο ρόλος αυτός είναι εντονότερος στην Προσχολική Αγωγή από ό,τι σε άλλες βαθμίδες;
5. Συζητήστε τα συναισθήματα που σας δημιουργούν τα παρακάτω αποσπάσματα για την πολιτιστική υστέρηση: *Είναι το ένα τρίτο των παιδιών που έχουν πολύ λίγο από όλα: πολύ λίγο χώρο, πολύ λίγη (και ποιοτικά κακή) διατροφή και ύπνο, πολύ λίγη προσοχή, σε περίπτωση αρρώστιας, πολύ λίγη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πολύ λίγη ενεργητικότητα, πολύ λίγη πληροφόρηση για τον ίδιο τον εαυτό τους και για το περιβάλλον τους, πολύ λίγη περιέργεια (γιατί να ρωτούν, όταν δεν παίρνουν απάντηση), πολύ λίγες επιτυχίες, πολύ λίγα χρήματα και ενδύματα, πολύ λίγα παιχνίδια και πολύ λίγο διάβασμα, πολύ λίγη τύχη (Ζαχαρενάκης, 1991).*